

УДК 81'276.3/4=161.2"312"

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО МОЛОДІЖНОГО ЖАРГОНУ

Діброва С. М., Ярута А. В.

*Таврійська академія (структурний підрозділ) ФДАОЗ «Кримський федеральний університет імені
В. І. Вернадського», Сімферополь
E-mail: sdibrova@rambler.ru, yaruta.nastya@mail.ru*

У статті проаналізовано лексико-семантичні і функціональні особливості української жаргонної лексики на основі молодіжного мовлення. Розглянуто поняття «жаргон» і «жаргонізми», які дозволяють детальніше з'ясувати семантику та особливості функціонування жаргонізмів у мові респондентів. Жаргон, будучи невід'ємною частиною мови, є однією з найбільш важливих і суперечливих проблем сучасної лінгвістики, тому питання про місце жаргону в складі нелітературної мови, про корпус жаргонних одиниць, ролі жаргонної лексики в мові стають найбільш актуальними в сучасній лексикології.

Усне мовлення є найбільш продуктивним для дослідження, оскільки в ньому якнайповніше відбивається вся сукупність проявів людської особистості, саме з цієї причини практичний матеріал було зібрано методом інтерв'ювання серед студентів Таврійської академії. На підставі встановлених прикладів було виділено вісім семантичних блоків жаргонізмів, які реалізуються в наступних позиціях: жаргонізми, що характеризують людину, дію (процес), ознаку чого-небудь, фінансовий стан, споруди, абстрактні явища, техніку та частини тіла людини.

Надмірне наповнення контексту сучасної мовної картини світу засобами жаргону дає підставу говорити про вивільнення табуованої досі лексики й підвищення рівня її використання. Отже, жаргон є обов'язковою структурною одиницею нелітературної мови.

Ключові слова: жаргон, жаргонізми, семантика жаргонізму, молодіжний жаргон, нелітературна мова.

ВСТУП

В останні десятиліття особливо різко змінилися засади функціонування мовлення. Перш за все, це стосується усної публічної мови. Суспільство початку нового століття характеризується підвищеним інтересом до жаргонізмів, в сучасній українській мові можна спостерігати тенденцію до збільшення кількості жаргонної лексики в її складі. Соціальні зміщення нашого часу, пов'язані зі змінами в структурі суспільно-політичного строю, зміною форм власності й складу активних учасників комунікації, призводять до відомого «розхитування» та нівелювання традиційних літературних норм. Якщо раніше жаргонізми вживалися лише в невимушеному спілкуванні обізнаних один із одним людей, то тепер їх можна почути в радіо- і телепередачах, популярних серіалах, побачити на сторінках найрізноманітніших газет. Саме з цієї причини окреслена мовна галузь є актуальною для дослідження. Окремі аспекти відповідної теми розглядали С. Пиркало, О. І. Поповченко, Т. М. Кондратюк, Л. О. Ставицька.

Основна мета роботи полягає в аналізі лексико-семантичних особливостей жаргонізмів із виявленням їх національної специфіки. Реалізація мети дослідження

припускає рішення наступних завдань: визначити поняття «жаргон», встановити корпус жаргонних одиниць, що функціонують у молодіжному мовленні, проаналізувати вживання жаргонної лексики й визначити її роль у сучасній мові.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

Насамперед жаргон виникав у середовищі декласованих елементів і злочинців. Він формувався як «таємна», «засекречена» мова, зрозуміла лише вузькому колу присвячених. Іншими словами, це було умовне спілкування старих російських торговців (вуличних офень-коробейників), про яких писав Н. А. Некрасов [3].

В процесі розвитку цієї «засекреченої мови», починають з'являтися різні види жаргону: злочинський, студентський, шкільний, професійний, наркоманський, тюремний тощо. Між різними видами жаргону відбувається постійний взаємобмін, який слугує базою для формування основи загального молодіжного сленгу – так званий інтержаргон.

На думку Л. Ставицької, «жаргонний лексикон в усьому своєму соціосемантичному розмаїтті – це не просто «холодини» словникових значень, а своєрідна картина світу, потужна семіосфера певного часового зрізу культури, що відкриває у слові смислову перспективу як концентрат соціокультурного, духовного, психологічного клімату епохи» [7, с. 12]. Майже тотожною є думка Т. Кондратюка, який характеризує жаргон як «мовне утворення, засноване насамперед на соціальній організації людей» [6, с. 16]. У сучасній українській мові виділяють молодіжний жаргон, або сленг (від англ. *slang* – слова і вирази, що вживаються людьми певних професій або вікових груп). Одиницями, які подають фактичне значення, стилістику використання є *жаргонізми* (від франц. *jargon*) – слова і звороти, що входять до складу якогось-небудь жаргону і при цьому широко використовуювані за його межами, в загальній мові. Наприклад: *фен* (прихильник), *шнурки* (батьки), *плутана* (повія), *видак* (відеомагнітофон) тощо. Жаргонізми, зазвичай, роблять мову вульгарною, грубою, блатною, втрачаючи зв'язок із джерелом (жаргоном), переходять у загальнонародну мову і сприймаються як розмовні або просторічні слова.

Джерелами жаргонізмів є: запозичення з інших мов, переосмислення слів літературної мови, новоутворення, усічення, абревіація, суфіксація, конверсія, метонімія та багато інших способів. Молодіжний жаргон формується на основі різних джерел: телебачення, спілкування в навчальних закладах, прямого спілкування на вулиці, в соціальних мережах, радіо, ЗМІ, газетах, журналах.

В процесі дослідження методом анкетування було зібрано фактичний матеріал серед студентів Таврійської академії. Загальна кількість жаргонізмів склала понад 550 прикладів. Багато лексем повторюються та з'єднуються в різні конструкції, проте було враховано лише їх первинний прояв.

При складанні визначень жаргонізмів було використано такі джерела: Інтернет-ресурси, словники жаргону та самостійне визначення жаргонізмів на підставі наявних матеріалів. Вагомою складовою при роботі із зібраним контентом стали лексикографічні дослідження Л. Ставицької. Саме її словники жаргону найточніше ідентифікують сучасну семантику кожного жаргонізму.

Було виділено вісім семантичних блоків жаргонізмів:

- Жаргонізми, що позначають яку-небудь дію. Зафіксовано прикладів слововживання: 138;
- Жаргонізми на позначення людини: 121;
- Відображення абстрактних предметів, явищ: 93;
- Ілюстрація ознаки чого-небудь/кого-небудь: 89;
- Позначення частин тіла людини: 54;
- Жаргонізми, що відображають техніку: 33;
- Жаргонізми, що позначають фінансові відносини: 27;
- Жаргонізми на позначення будь-яких споруд: 19.

Найчисленнішим є блок жаргонізмів, що позначає дію, яка може бути різноманітною за своєю спрямованістю: виконувана людиною, направлена на особу або просто дієслово руху. Зафіксовано 138 жаргонізмів. Наприклад, «зганяти» – уживається в значенні з'їздити куди-небудь. У такому ж значенні можуть уживатися такі жаргонізми як «погнати», «поплисти», «покотити». Значна кількість прикладів позначає нанесення кому-небудь тілесних ушкоджень: «сутягнути», «сухандокати», «вирубити», «настучати». Також в цьому ж значенні вживається фразеологічний зворот «мазнути в пику».

Такі приклади, як «бахнути», «хлопнути», «бухати», «накатити», «вижира-ти», уживаються в значенні дії, направленої на вживання спиртних напоїв. Для позначення спілкування використовуються наступні жаргонізми «городити», «молоти», «заливати», «пілікати», «базарити», «накаркати», «гнати», «наколоти», «растусовати» як у позитивному, так і в негативному контексті. Жаргонізми, що відображають дії, виконувани людиною: «стогнати» – в значенні скаржитися на погане життя; «реготати» – голосно сміятися; «тріскати» – в значенні їсти; «вирячитися» – уважно дивитися куди-небудь.

Такий жаргонізм, як «підставити», має значення підвести людину, поставити її в ніякове положення; «отрубитися» – в значенні знепритомніти або заснути; «разрулити» – в значенні вирішити яку-небудь проблему; «шарити» – добре знатися на чому-небудь; «зацінити» – дати певну оцінку; «тягнути» – в значенні нести щось; «драїти» – відмивати, чистити.

Другий за кількістю блок ілюструє людину за різними соціально-фізіологічними критеріями: вікова ознака, гендерна специфіка, соціальний статус, професійна діяльність, матеріальний стан тощо. Зафіксовано 121 жаргонізм. Певне негативне значення несуть такі приклади: «карний «злочинець» – людина, що несе кримінальну відповідальність за скоєне правопорушення; «стукатун» – так називають недалеко, дурну людину; «говорун» – той, хто відповідає, але в глибшому сенсі цей жаргонізм показує зневажливе ставлення мовця до адресанта; «дармоїд», «тру-тень» – жаргонізми, що мають однакове значення (лексичні синоніми). Вони позначають людину, яка живе за чужий рахунок, ледаря і неробу; «п'янчура» – в значенні алкоголіка, уживається в негативному контексті; «свинтус» – жаргонізм, який позначає неакуратну, неуважну людину; «обідранка» – бідна людина; «збоченяка» – те ж саме, що і збоченець, тільки в більш принизливій формі; «баби» – грубе звернення до осіб жіночої статі; «клуша» – звернення, використовуване дівчиною до іншої дівчини, як правило, грубе і принизливе; «ментяра» – зневажливе звернення до міліціонера. Менш вживаними є випадки, що свідчать про нейтральне звернення до

людини: «хлопчак, братик, братан» – жаргонізми, які уживаються для звернення до друга, товариша. На противагу лексемам із негативним значенням, були зафіксовані в меншій кількості слововживання з позитивною конотацією: «важняк» – важлива персона; «спець» – фахівець; «медичка» – позитивно про медичну сестру; «роботяга» – людина з великим досвідом роботи; «молодчага» – те саме, що молодець.

Блок жаргонізмів, який представляє різноманітні абстрактні поняття (предмети, явища, процеси, стани, поняття дійсності і т. д.), демонструє безліч лексем, які виражають контамінацію значень. Блок нараховує 93 словоформи. Так, респондентами були названі такі приклади: «коронка» – вживається в значенні коронного удару; «условка» – умовний достроковий термін ув'язнення покарання; «шняка» і «беззаконня» вживаються із синонімічним значенням: безлад, відходження від загальноприйнятих норм; ці жаргонізми характерні для тюремного жаргону, проте є відомими і, вочевидь, вживаними молоддю. До повсякденного використання увійшли також і такі випадки: «косяк» – у значенні неправильного вчинку, помилкової дії; «кипишня» – скрутне становище, що викликає панічний стан; «кидалово» – яка-небудь комерційна махінація; «базар», «балаган» – у значенні розмови; «вихлоп'яра» – неприємний запах після вживання алкогольних напоїв. Значення окремих жаргонізмів через надмірне вживання в мовленні взагалі не потребує додаткового тлумачення: «музон», «легкотня», «фігня».

Наступним семантичним блоком є жаргонізми, які позначають ознаку чого-небудь або кого-небудь. Зафіксовано 89 прикладів. Можна виділити прикметникові жаргонізми грубого забарвлення: «паскудна, довбаний», – щось огидне, зухвале, ненормальне. Також присутні жаргонізми і з позитивним значенням: «чітка, некислий, заліковий» – щось, що не має ніяких відхилень, відмінне, гідне, якісне.

Семантичний блок на позначення частин тіла людини містить 54 жаргонізми. Наприклад, «табло, рило, морда, пика» – жаргонізми, що називають обличчя людини, усі чотири вживаються для ілюстрації навмисної образи, ненависті до людини; «башка» – у значенні голови, має принизливий відтінок; «оралка» – про рот особи, яка постійно говорить неправдиві або неприємні речі; «кулі» – очі. Як свідчить зібраний фактичний матеріал, цей блок взагалі не має прикладів із позитивною конотацією.

Чи не найменшим семантичним блоком є група жаргонізмів на позначення техніки та технічних засобів (33 вживання): «телебан» – жаргонізм, що позначає телевізор; «тачка, колимага» – обидва жаргонізми позначають автомобіль, але в першому випадку – він новий, невживаний, а в другому – не призначений для експлуатації; «магнітола» – магнітофон; «пралка» – пральна машина.

Жаргонізми, що позначають фінансовий стан та взаємини, об'єднуються в семантичний блок, який містить 27 одиниць: «бабосики» – гроші, уживається в зменшувально-пестливій формі й завжди з позитивною конотацією; «лям» – мільйон; «п'ятихатка» – п'ятсот; «бакси» – долари; «косар» – тисяча; «цвірінь» – десять, «п'ять рублів» – п'ять тисяч рублів.

Найменшим за кількістю наведених реципієнтами прикладів є семантичний блок (19 прикладів), що називає які-небудь споруди, будівлі: «хатка» – у значенні будинку, переважно має негативну конотацію; «ментовка» – в значенні відділення міліції; «контора» – місце офіційного збору працівників.

ВИСНОВКИ

Базисним елементом мови як єдиної знакової системи спілкування і передачі інформації є українська літературна мова, яка вважається за вищу зразкову форму національної мови. Цей тип складався поступово і зараз перебуває в стані постійного розвитку. На нього впливають письменники, поети та інші майстри слова, створюючи нові літературні норми.

Але поряд з літературною мовою існує особливий цілий пласт – ненормативний, який не відповідає правилам і стандартам, – нелітературна українська мова. Жаргон є обов'язковою структурною одиницею будь-якої нелітературної мови.

Багато жаргонізмів із соціально відокремлених переходять до розряду загальнонародних, що свідчить про взаємопроникнення і взаємовплив пластів загальнонародної мови. Тому не можна заперечувати об'єктивного існування жаргону, оскільки це частина повсякденного мовлення, яку неможливо виключати із загальної системи. Але при цьому не повинно бути перенасичення жаргонізмів у загальнонародній мові, тому що їх надлишок веде до порушення комунікативної функції, до мовного безкультур'я, а також нав'язування суспільству певної моралі.

Список літератури

1. Короткий словник жаргонної лексики української мови /Л. О. Ставицька. – К. : Вид-во Критика, 336 с.
2. Перший словник українського молодіжного сленгу/Упоряд. С. Пиркало. – К.: за ред. Ю. Мосенкіса. – 1999, 84 с.
3. Поливанов Е. Д. О блатном языке учащихся и о «славянском языке» революции / Е. Д. Поливанов // За марксистское языкознание. – М., 1931. – С. 161–172.
4. Словник жаргону злочинців / Упоряд. О. І. Поповченка. – К.: ТОВ «Оберіг», 1996. – 136 с.
5. Словник нецензурної лексики та її відповідників. Українська мова без табу / Л. О. Ставицька. – К. : Вид-во Критика, 2008. – 454 с.
6. Словник сучасного українського сленгу / Упоряд. Т. М. Кондратюк. — Х.: Фоліо, 2006. — 350 с.
7. Словник: Український жаргон / Л. О. Ставицька. – К. : Вид-во Критика, 2005. – 494 с.
8. Ставицька Л. О. Сучасний український інтержаргон: проблеми й аспекти вивчення / Л. О. Ставицька // Мовознавство: Доп. та повідомл. IV Міжнар. конгресу україністів. – К. : Пульсари, 2002. – С. 214-219.

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ СОВРЕМЕННОГО МОЛОДЕЖНОГО ЖАРГОНА

Диброва С. М., Ярута А. В.

В статье проанализированы лексико-семантические и функциональные особенности украинской жаргонной лексики на основе молодежной речи. Представлены понятия «жаргон» и «жаргонизмы», которые позволяют более детально изучить семантику и особенности функционирования жаргонизмов в речи респондентов. Жаргон, являясь неотъемлемой частью языка, представляет собой одну из наиболее значимых и противоречивых проблем современной лингвистики, поэтому вопросы о месте жаргона в составе нелитературного языка, о корпусе жаргонных единиц, роли жаргонной лексики в языке становятся все более актуальными в современной лексикологии.

Разговорная речь является наиболее продуктивной для исследования, поскольку в ней наиболее полно отражается вся совокупность проявлений человеческой личности, именно по этой причине практический материал был собран методом интервьюирования среди студентов Таврической академии. На основании установленных примеров было выделено восемь семантических блоков жаргонизмов, которые реализуются в следующих позициях: жаргонизмы, характеризующие человека, действие (процесс), признак чего-либо, финансовое состояние, сооружения, абстрактные явления, технику и части тела человека.

Чрезмерное наполнение контекста современной языковой картины мира средствами жаргона дает основание говорить о раскрепощении табуированной до сих пор лексики и повышении уровня ее использования. Следовательно, жаргон является обязательной структурной единицей нелитературного языка.

Ключевые слова: жаргон, жаргонизмы, семантика жаргонизма, молодежный жаргон, нелитературный язык.

LEXICAL AND SEMANTIC PECULIARITIES OF THE MODERN YOUTH JARGON

Dibrova S. M., Yaruta A. V.

Lexical, semantic and functional peculiarities of Ukrainian jargon vocabulary based on the youth language are analysed in the article. The concepts of «jargon» and «jargon words» allowing to study thoroughly the semantics and functioning peculiarities of jargon words in respondents' language are represented. Jargon is an integral part of the language and it appears for the most meaningful and controversial issues of the modern linguistics. Consequently, the place of jargon in the structure of the non-literary language, the corpus of jargon units, the role of jargon words in the language are becoming questions of the hour in the contemporary lexicology.

Spoken language is the most efficient for the research because the whole complex of human personality appearance is reflected in it. Therefore, practical base of the study has been obtained by the method of interview between the students of Taurida Academy. On the basis of fixed patterns eight semantic units of jargon words have been distinguished, coming into action in the following positions: jargon words with human characteristics, action (process), feature of something, financial status, constructions, abstract phenomena, equipment and parts of the human body.

Excessive context filling of the up-to-day linguistic picture of the world with modern jargon means grounds the suggestion about the emancipation of taboo until now vocabulary and increasing its level of use. Consequently, the jargon is an obligatory structural unit of the non-literary language.

Key words: jargon, jargon words, jargon word semantics, youth jargon, non-literary language.